

suprotnosti sa činjenicama, zajedno s povijesnom koncepcijom djela što doista može biti odbojna hrvatskom čitatelju, podupiru moj sud kako nije bio sretan izbor da se na hrvatskome izda prijevod upravo ove mađarske povijesne sinteze. Kao izliku se ne može navesti niti to da nema novijega, suvremenijega, sintetskoga mađarskoga povijesnoga djela. Prema svjedočanstvu hrvatskoga uvoda (str. 9-10) sam D. Roksandić poznaje više takvih djela. Među onima koje je on nabrojio po mome bi mišljenju najsretniji izbor bilo prevođenje sinteze Kosáry-Várdya objavljene 1969., koju bi akademik Kosáry Domokos rado upotunio poviješću razdoblja do naših dana. Ako bi pak D. Roksandić dao prednost prevođenju već gotovoga djela, na raspolaganju bi mu napr. stajalo djelo *In uns liegt ein schönes Land verborgen. Ungarns Geschichte* objavljeno 1993. u Berlinu opsega od 12 araka što obrađuje događaje mađarske povijesti do 1990. Ili, na njemačkome objavljen mađarski povijesni pregled u *Priručniku znanosti o mađarstvu*. Oba djela, s obzirom na sadržajne omjere, tako i točnošću podataka, te nepristranošću, nadmašuju djelo obilježeno imenom Hanák Pétera. Uzevši sve to u obzir, do danas mi je zagonetka zašto je kolega D. Roksandić izabrao za objavljivanje na hrvatskom jeziku upravo ovo zastarjelo djelo koje prikazuje povijest Mađarske u višestruko iskrivljenom zrcalu te se u više pogleda teško može konstruktivno približiti svijesti o identitetu Hrvata.

Hanák Péter je u interviewu objavljenom 6.siječnja 1996. u Vjesniku izjavio da on ovo djelo smatra mogućom podlogom za rasprave između hrvatskih i mađarskih povjesničara. Po mome mišljenju o ovome su djelu najprije trebali raspraviti mađarski povjesničari i tek bi ga nakon temeljne preradbe trebalo izdati na stranom jeziku.

S mađarskoga prevela
Klara Gönc Moačanin

Napomena prevoditelja:

Iz praktičnih je razloga u ovome tekstu zadržano za mađarski jezik uobičajeno navođenje prvo prezimena pa imena.

cz = c   cs = č   s = š   sz = s   zs = ž

László Nagy*

Etnogeneza Hrvata

uredio N. Budak, Nakladni zavod Matice Hrvatske i Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1995., 287 str.

Nacionalna povijest svakoga naroda osjetljivo je pitanje, često opterećeno političkim balastom. Podrijetlo naroda, kao i proces njegova uobličavana, etnogeneza, osobito je osjetljiva tema. Još neriješeno pitanje podrijetla i etnogeneze Hrvata bili su tema i dvodnevnog znanstvenog skupa "Etnogeneza Hrvata" održanog u siječnu 1989. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Prema namjeri organizatora, na skupu je sudjelovao veći broj stručnjaka s područja povijesne znanosti, povijesti umjetnosti, arheologije i lingvistike, iako su brojem prevladavali povjesničari. Knjiga "Etnogeneza Hrvata" sadrži gotovo sve referate održane na simpoziju na kojem su osim domaćih sudjelovali i ugledni strani stručnjaci. Pojavila se, zbog poznatih zbivanja u Hrvatskoj, tek nakon nekoliko godina, ali njezina vrijednost i važnost time nije nimalo umanjena.

O etnogenezi Hrvata raspravlja se već stotinjak godina, ali unatoč tome što su na tome području učinjeni znatni koraci, stječe se dojam da se nismo mnogo primakli odgovorima na neka ključna pitanja. Vrijednost je ovoga simpozija bila upravo u tome što su njegovi sudionici uvidjeli da je za ispravno rješavanje problema podrijetla i etnogeneze Hrvata nužno postavljati pitanja na drugačiji način. Osobito je to nužno kada znamo da upravo za najranije razdoblje hrvatske povijesti nema povijesnih izvora, a slika se o doseljavanju Hrvata, stvaranju državne organizacije i pokrštavanju pokušava rekonstruirati na više-manje uspješim ili neuspješim teorijama i prekrajanjima djela "De administrando imperio". Odgovore na pitanja nužno je, dakle, tražiti u interdisciplinar-

*Nagy László (1927-), povjesničar, sveučilišni profesor u mirovini, autor je dvadesetpet knjiga i brojnih znanstvenih i stručnih članaka. Posebice se bavi proučavanjem mađarske povijesti 16. i 17. st. Njegova posljednja knjiga *Magyarország Európában (Mađarska u Europi)* objavljena je 1993. U tisku se nalazi zbornik njegovih radova pod naslovom *Botránykövek a magyar törtélemben (Kamenovi smutnje u mađarskoj povijesti)*.

nom pristupu, a upravo je to put kojime su odlučili krenuti organizatori i sudionici simpozija. Učinjen je tako značajan metodološki pomak, a i odnos prema izvorima i obavijestima koje donose postao je elastičniji.

“Etnogeneza Hrvata” sadrži 19 referata održanih na simpoziju, a neki su autori iskoristili pruženu im mogućnost da svoje radove i prošire. Pristupna razmatranja uz problem etnogeneze Hrvata M. Suića predstavljaju u svakom slučaju jedan od najkvalitetnijih priloga u knjizi. Autor je ukazao na vrlo važnu ulogu predslavenskoga supstrata u etnogenezi Hrvata, ne zanemarujući pritom ni neolitičke i eneolitičke zajednice, te naglasivši i važnost prirodnih uvjeta područja na kome se odvija proces etnogeneze. Apostrofiravši ulogu arheologije u proučavanju etnogenetičke problematike, jer malobrojni pisani izvori, iako vrlo važni, podložni su naknadnim reinterpretacijama, Suić se založio za interdisciplinarni pristup u daljnjim istraživanjima.

Sima M. Ćirković u uvodnom se dijelu svoga rada naslovljenog Srednjovjekovno razdoblje u tzv. etnogenezi balkanskih naroda pozabavio značenjem pojma etnogeneze, a zatim ukazao na srednjovjekovne procese bitne za razvoj i formiranje određenog etnikuma, poput “... procesa okrupnjavanja, zbog kojeg imamo umjesto velikoga broja malih skupina s početka, mali broj velikih skupina na kraju promatranoga razdoblja”. Iako vrijedan, prilog je, međutim, manje u vezi s etnogenezom Hrvata, a više s etnogenetičkim procesima u unutrašnjosti Balkana.

Razmatranje o *Origo gentis H. Wolframa* zanimljiv je prilog o pričama o postanku pojedinih germanskih naroda. Iako bi se i za ovaj rad moglo prigovoriti da nije uže vezan uz hrvatsku enogenezu, on ipak obrađuje vrlo važnu komponentu njezina proučavanja. Budući da je svaki naord pokušavao sebi objasniti svoje podrijetlo, nastajala je narodna tradicija. Ranosrednjovjekovni autori kao germanski etnografi antičku su etnografiju pokušali u njezinim stereotipima izmiriti s plemenskim tradicijama. Kasiodorova *Povijest podrijetla Gota* postavila je nova mjerila za čitavu vrst *origo gentis*. Rasčlanivši *origines gentium* germanskih naroda pokazao je Wolfram da one u pravilu sadrže tri motiva: Napuštanje stare domovine i prva kušnja poput prelaska preko mora ili velike rijeke uz pobjedu nad nadmoćnijim neprijateljem, zatim promjena vjere i kulta te na kraju borba protiv stalnog neprijatelja. Sačuvana narodna tradicija o Tugi i Bugi u djelu cara Konstantina VII. otvara mogućnosti usporedbe.

Današnje stanje historiografije o pojavi Hrvata na istočnoj obali Jadrana M. Švaba koristan je rad kojim je autor ukazao na današnja viđenja pojedinih autora o pojavi Hrvata na jadranskoj obali na temelju djela cara Konstantina Porfirogeneta. Temeljni je Švabov zaključak da je potrebno izvršiti ponovnu raščlambu djela *De administrando imperio*.

Referat B. Kuntić-Makvić bio je posvećen razmišljanjima i postavkama o hrvatskoj etnogenezi Matije Petra Katančića. Podrijetlo Hrvata prema Matiji Petru Katančiću u njegovu opisu Podunavlja (Budim 1798.) trebao bi svakako biti poticaj hrvatskim povjesničarima da se okrenu interdisciplinarnosti i pomoćnim povijesnim znanostima. Primjer Matije Petra Katančića ocrtava lik znanstvenika koji radu na izvorima prilazi savjesno, a njegove postavke o etnogenetskim istraživanjima ni danas nisu izgubile na aktualnosti. Definiranjem znanstvene spreme nužne za istraživanje podrijetla naroda, Katančić je izrekao jedno od temeljnih načela za analiziranje etnogenetskih procesa. Spisi u kojima Katančić raspravlja o podrijetlu naroda “osebujan su znanstveno-književni korpus, vrijedan istraživanja zbog vlastitih sastavnica, a usto bez dvojbe ugrađen u razvitak hrvatske povijesne znanosti”.

Referat N. Budaka Tumačenje podrijetla i najstarije povijesti Hrvata u djelima srednjovjekovnih pisaca ukazao je na potrebu drugačijeg odnosa prema djelima srednjovjekovnih pisaca koja govore o najstarijoj povijesti Hrvata. Autor smatra da u tim djelima valja tražiti tipične enogenetske priče u obliku narodne tradicije, ali da kao izvor za tumačenje doseljenja i etnogeneze Hrvata nisu iskoristiva. Konstantin Porfirogenet, Toma Arhidakon i Pop Dukljanin sačuvali su zato najdragocjenije vijesti za povijest svoga vlastitoga vremena i njegova shvaćanja povijesti.

Svakako treba naglasiti vrijednost W. Pohlva referata *Osnove hrvatske etnogeneze: Avari i Slaveni* u kome je autor dao pregledan povijesni prikaz zbivanja u vrijeme avaro-slavenske seobe i ukazao na potrebu kritičkog odnosa prema izvorima. I. Goldstein svoje je izlaganje posvetio ulozi Bizanta u procesu etnogeneze Hrvata u IX. stoljeću, te naglasio važnost bizantskih gradova na dalmatinskoj obali u procesu integracije i prihvaćanja hrvatskog imena u slavenskom zaleđu. V. Koščak iznio je kratak pregled razvoja iranske teorije o podrijetlu Hrvata, njezinu povijesnu koncepciju i argu-

mente, dok se M. Jurković pozabavio franačkim utjecajem na konstituiranje crkvene umjetnosti u Hrvatskoj. P. Štih donio je jedan kritički pregled novih pokušaja rješavanja problematike Hrvata u Karantaniji, a R. Katičić u kratkom, ali vrlo konstruktivnom prilogu, iznio je neka opažanja uz 29., 30. i 31. poglavlje Konstantinova De administrando imperio, ukazavši da pomicanje vremena doseljavanja Hrvata s prve polovice VII. u kraj VIII. stoljeća ne predstavlja rješenje dvaju mračnih stoljeća hrvatske povijesti, te ukazao da filolozi povjesničarima trebaju pomoći u tumačenju izvora, ali temeljni posao ipak treba prepustiti povjesničarima.

Bilješke u vezi s nastankom hrvatske države u 9. stoljeću L. Margetića još je jedna u nizu njegovih polemika s Konstantinom Porfirogenetom i dolaskom Hrvata u današnju postojbinu. Iako se ne može poreći da su neke njegove postavke ispravne, teško se otići dojmu da Margetić na osnovu njih donosi predalekosežne zaključke.

Duvanjskom saboru i tumačenjima riječi Dalmatia u srednjovjekovnoj historiografiji svoj je rad posvetio L. Steindorff, dok je I. Mirnik obradio numizmatičke nalaze u Dubrovniku. Posljednji rad zastupljen u knjizi predstavlja vrlo koristan prilog F. Smiljanića Prilog proučavanju županijskoga sustava sklavinije Hrvatske.

Svakako treba istaći i radove dvojice uvaženih autora i stručnjaka koji su sudjelovali u radu simpozija, ali na žalost nisu dočekali izlazak knjige, pa se njihovi prilozi ovdje objavljuju posthumno. J. Lučić obradio je podatke o doseljenu Slavena u starijoj dubrovačkoj historiografiji, dok je Z. Gunjača u referatu Groblje u Dubravicama kod Skradina i druga groblja 8-9. stoljeća u Dalmaciji iznio svoja viđenja dosadašnjih rezultata arheoloških istraživanja ovih lokaliteta.

Budući da su pokretači projekta bili svjesni da je jedna od glavnih teškoća hrvatske historiografije njezino slabo poznavanje u inozemstvu odlučeno je da se referati na stranim jezicima tako i tiskaju uz prijevod, dok su ostali popraćeni opširnim sažecima na engleskome jeziku. Opći je zaključak da je objavljivanje knjige "Etnogeneza Hrvata" hvale vrijedan potez jer su svi zastupljeni radovi obogatili hrvatsku povijesnu znanost te, neki više, neki manje pripomogli rješavanju problema hrvatske etnogeneze. Najveći je doprinos ove knjige što pokazuje da je u stavovima i razmišljanju povjesničara učinjen veliki kvalitativan pomak i značajan odmak s pozicija na kojima je hrvatska historiografija predugo stajala.

Vladimir Posavec

"Srednjovjekovni imaginarij" Jacquesa Le Goffa i analisti

"Srednjovjekovni imaginarij" je zbirka eseja Jacquesa Le Goffa izdanih 1985. g. na francuskom jeziku, a u hrvatskom prijevodu tiskanih 1993. g. U tim esejima Le Goff precizira, proširuje i produbljuje potragu za obnovljenom vizijom srednjovjekovne historije, koju je započeo 1977. g. u zbirci eseja "Za jedan drugi srednji vijek". On odbacuje tumačenje povijesnih činjenica isključivo njihovom genezom. Le Goff misli da se historičar ne smije podrediti samo izvoru i pojmovima na kojima je počivala tradicionalna historija, činjenici, dokumentu i kronologiji. Možemo reći da je Le Goff pod snažnim utjecajem, pa i nastavljač, francuske strukturalne historiografije, koja ističe istraživanje prošlosti kao cjeline sastavljene od dijelova koji među sobom stoje u točno određenim odnosima. Zadatak koji si je Le Goff postavio je dati prilog istraživanju srednjeg vijeka. On misli da se pri proučavanju srednjeg vijeka na fakultetima vrlo malo pažnje posvećivalo književnosti, umjetnosti, pravu, filozofiji, teologiji. Međutim, potrebno ih je pažljivo proučiti, kako bi se dobila jasna slika o prošlosti srednjeg vijeka.

Proučavanjem raznih sektora društvenog života moguće je, prema Le Goffu, dobiti cjelovitu sliku. On u svom znanstvenom radu i proučavanju daje pažnju nečemu imaginarnom, kako bi se i to uklopilo u strukturu. Proučavanje imaginarnog u društvu znači zaći u srž njegove svijesti i povijesnog razvoja. To znači zadirati u porijeklo i srž prirode čovjeka. Prema Le Goffu, imaginarno je sastavni dio vremena i prostora koji se prikazuje, a povijest bez imaginarnog je osakaćena i neutjelovljena povijest. Le Goff je u knjizi "Srednjovjekovni imaginarij" razvrstao svoje eseje u poglavlja pod naslovom: Čudesno, Prostor i vrijeme, Tijelo, Književnost i imaginarno, Snovi, Prema političkoj antropologiji. To su ujedno i predmeti njegova istraživanja. Tema čudesnog je srž srednjovjekovnog imaginarnog. Čudesno pohodi velik dio svijeta srednjovjekovnog imaginarnog

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

29

ZAGREB

1996.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3

tel.: 385 (0)1 6120 150 fax: 385 (0)1 6156 879
385 (0)1 6170 685

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Stipe BOTICA

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
ENGLISKI JEZIK:**
Nikolina JOVANOVIĆ

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u veljači 1997. godine